

УДК 338.48

Гретьак Н. М., к.е.н., доц.
Черкаський інститут банківської
справи УБС НБУ

ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС НА СЕЛІ ТА АЛЬТЕРНАТИВИ ЙОГО ФІНАНСУВАННЯ

Визначено загальну необхідність та основні проблеми розвитку сільського туристичного бізнесу в Україні, означено перспективи сільського туризму для туристів та організаторів відпочинку, запропоновано альтернативи фінансування туристичного бізнесу.

Постановка проблеми. Український аграрний сектор є дужим локомотивом економіки країни, позиція якого употужнюється в умовах зростання суспільної та економічної значущості продовольства. Розвиток цього сектора є вагомим для функціонування всієї економічної системи держави та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Аграрний сектор забезпечує продовольчу стабільність країни, входить у 10 країн лідерів, які забезпечують продовольчу безпеку у світі, формує приблизно 15% валового внутрішнього продукту та близько 60% фонду споживання населення. Крім того, аграрний сектор є одним з основних секторів формування бюджету економіки країни, валова додана вартість якого становить у 2013 році 10%, виробництво валової сільськогосподарської продукції являє собою 252859.0 млн грн., а також займає третє місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту продукції [4].

Однак ситуація, що склалася на даний час, незважаючи на значні аграрні потенційні можливості та заходи з реформування які приймаються в державі, поки що не дає змоги подолати негативні явища.

Найгострішими проблемами на селі є безробіття, відсутність мотивації до праці, бідність, трудова міграція, занепад соціальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи та відмирання сіл. Середньорічна заробітна плата в сільському господарстві найнижча серед галузей економіки і становить у 2013 році 2340 грн, тоді як середня по Україні – 3265 грн [4].

Загрозливих темпів набирає зниження демографічно-відтворювального і трудового потенціалу села, сільське населення становить 31,4% від населення країни, кількість найманих працівників, задіяних у сільськогосподарському виробництві являє собою 9,1% від загальної кількості найманих працівників країни. У той же час активізувалися міграційні процеси, особливо серед сільської молоді, що на сьогодні є основною причиною деградації українських сіл. Щорічно з карти України в середньому зникає 26 сільських населених пунктів. Прикрим залишається факт фінансування та інвестування аграрного сектора економіки, так інвестиції у сільське господарство у 2013 році сягнули 7,1% від загального обсягу інвестицій в економіку держави, з них прями іноземні інвестиції – 1,4% [4].

Для відродження українського села, відновлення інфраструктури сільської місцевості, розвитку сільськогосподарських підприємств, зростання добробуту сільського населення необхідним є залучення на селі туристичного бізнесу.

Розвиток туристичного бізнесу на селі є наразі необхідним, оскільки у зв'язку зі скрутним політичним та економічним становищем в Україні, анексією півострова Крим, обмеженості фінансових можливостей українського населення щодо повноцінного відпочинку, зростання вартості туристичних турів у зарубіжні країни, зuboжіння більшості українського населення нагально постає проблема економічного сімейного відпочинку оптимальною пропозицією розв'язання цієї проблеми, на сьогодні, є сільський туризм.

Як засвідчують статистичні дані, кількість туристів, які відпочили на півострові Крим у 2013 році сягає 6 млн чоловік, серед яких 4 млн – українці. Зараз набуває актуальності пошук альтернативних місць відпочинку для українського міського населення, таким недорогим та незабутнім видом відпочинку можуть стати так звані "зелені подорожі".

Поміж європейських держав Україна вирізняється помітним розмаїттям ландшафтних комплексів (гори, річки, море, ліса, озера, водоспади, термальні та мінеральні джерела, полонини), мальовничих краєвидів, історико-культурним, етнічним і генетичним надбанням. Так, із загального обсягу природних ресурсів на рекреаційні ресурси в Закарпатті припадає 28,6%, на Івано-Франківщині – 18,5%, Одешині – 17%, Черкащині – 16%.

Розгляд українського ринку сільського туризму доводить, що на селі можуть повноцінно відпочити близько 200 тис. туристів щорічно, тим самим забезпечить економічну і демографічну стабільність в сільських місцевостях і вирішити їх соціально-економічні проблеми. Але кількість господарств, що працюють на цьому ринку в Україні, зовсім незначна. Лімітує розвиток туристичного бізнесу на селі низький рівень облаштування сільських маєтків, хоча загальний житловий фонд українського села чималий – 6,5 млн будинків, але централізоване водопостачання мають лише 12% осель, опалення природним газом – 18%, а каналізацію – 7%. Тому, питання про своєчасне та у достатньому обсязі фінансування саме цієї сфери туризму в Україні набуває все більшої актуальності. Адже така діяльність не потребує значних капітальних інвестицій на облаштування маєтків, створення робочих місць, інфраструктури обслуговування, а натомість, належним чином використовує наявні матеріальні та людські ресурси села.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання теорії і методики розвитку туристичного бізнесу на селі присвячені праці В. Гловацької, П. Горішевського, М. Маліка, М. Рутницького, Ю. Саушкіна та інших. **Невирішена раніше частина загальної проблеми.** Незважаючи на це, ряд аспектів цієї наразі проблеми, зокрема питання фінансування туристичного бізнесу на селі, залишаються недостатньо вивченими і потребують більш глибоких досліджень.

Метою статті є визначення ролі та місця туристичного бізнесу на селі в загальній системі національної туристичної галузі, а також обґрунтування доцільності та необхідності фінансування розвитку саме цієї сфери туризму.

Виклад основного матеріалу. Туристичний бізнес на селі передбачає насамперед розвиток сільського або «зеленого» туризму. Цей вид туризму стає дедалі популярнішим в усьому світі, так, 35% громадян у країнах ЄС віддають перевагу відпустці в сільській місцевості, у Нідерландах їхня частка особливо висока – 49%.

В широкому розумінні сільський туризм – відпочинковий вид туризму, сконцентрований на сільських територіях, що включає знайомство з природою і культурою, сільським побутом, участь, за бажанням туриста, у сільськогосподарських роботах. Він передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів з провідниками та екскурсоводами [2, с.110].

За результатами онлайн-опитування щодо найперспективніших видів туризму для України серед іноземців на початок 2014 р. сільський туризм разом із відвідуванням природних заповідників посідає друге місце (44%) після відвідування культурно-історичних пам'яток (56%). А екологічний туризм разом із морськими курортами – четверте місце (34%) після фестивального туризму (39%). Найменшу питому вагу займає паломництво – 23% [3].

Прикладом інтенсивного розвитку сільського зеленого туризму може слугувати Франція. За останні роки у Франції зелений туризм набув широких масштабів. У 1971 році у Франції була створена асоціація «Туризм в сільській місцевості», яка координує організацію сільського, зеленого туризму в національному масштабі всієї держави. Як наслідок, у 1986 році 8 млн французів віддали перевагу проведенню відпочинку у сільській місцевості, а у 1997 році кількість відпочиваючих у сільській місцевості збільшилася удвічі і, окрім того, обрали зелений туризм майже 10 млн іноземців (німці, бельгійці та ін.) [3].

В Україні перші кроки до розвитку туристичного бізнесу на селі були в середині 90-х років ХХ ст. Відтоді його популяризацією займається створена у 1996 році Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Розвиток сільського туризму в Україні на законодавчому рівні залишається невирішеною проблемою, оскільки ряд законодавчих документів, таких як ЗУ «Про сільський зелений туризм» (2012 рік), ЗУ «Про сільський аграрний туризм» (2010 рік) залишилися проектами [1].

Піднесення туристичного бізнесу на селі є пріоритетним курсом державної політики, оскільки дозволяє вирішити проблеми відпочинку та оздоровлення міського населення, а також проблеми існування та розвитку сільської місцевості (рис.1).

Як комплексний вид діяльності, туристичний бізнес є перспективним шляхом сталого розвитку сільської місцевості, засобом боротьби з бідністю та вирішення цілого ряду соціальних, економічних та екологічних проблем українського села. Як свідчить світовий досвід, реалізація програм розвитку сільського туризму сприяє вирішенню низки актуальних соціально-економічних проблем, а саме: створення додаткових можливостей для сільських мешканців щодо поліпшення добробуту, відродження культурної та історичної спадщини через реалізацію місцевих соціальних проектів: створення робочих місць для місцевого населення як у туристичній індустрії, так і у споріднених галузях; сприяння розвитку малого і середнього бізнесу в сільській місцевості; культурний обмін між міським та сільським населенням.

українцями та громадянами інших країн, створення і просування на ринку туристичних послуг «сільських агротурів», які є доступними для пересічного мешканця міста.

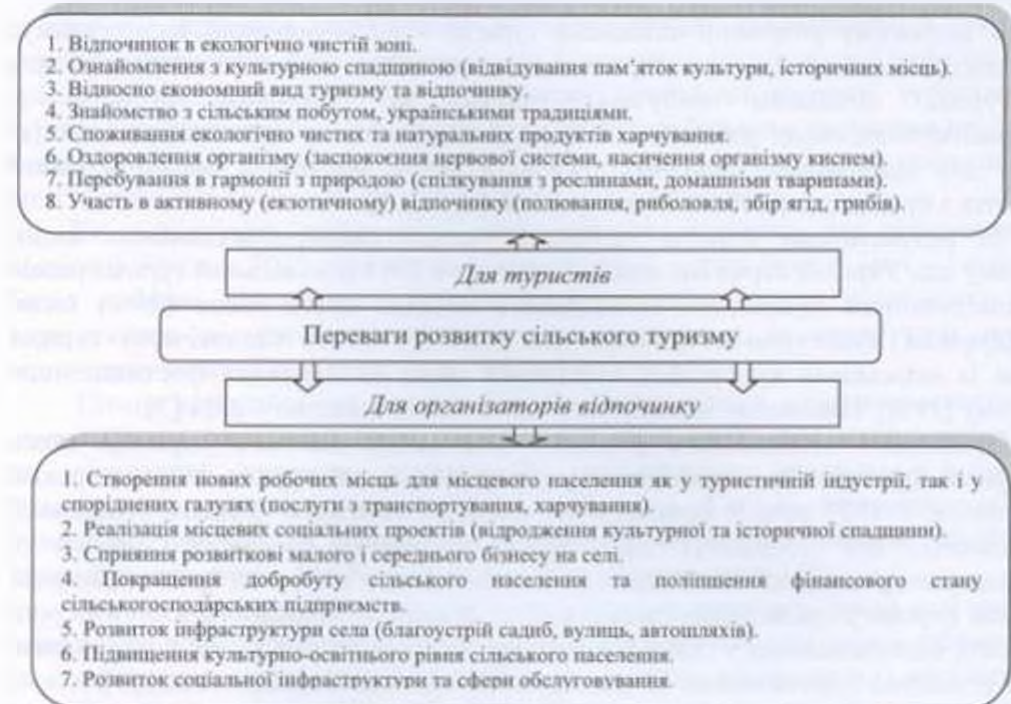

Рис. 1. Переваги розвитку сільського туризму в Україні (розроблено автором)

Туристичний бізнес на селі потенційно може забезпечити значний внесок в економіку села у вигляді нових робочих місць, збільшення надходжень від зовнішньоекономічної діяльності, поповнення державного бюджету через сплату податків, сприяє зниженню імпорту та інтенсифікує використання місцевих сировинних ресурсів.

В середньому загальна потреба у фінансуванні для реалізації проєкту щодо розвитку туристичного бізнесу в певній місцевості потребує від 500 тис грн. до 2 млн. грн. Ці кошти необхідні для організації і проведення навчання усіх категорій осіб, задіяних у сфері сільського туризму; створення необхідної інформаційної бази даних про місцеві туристичні продукти; розробки програми з реалізації послуг сільського туризму, включаючи туристичні маршрути до місцевих пам'яток; проведення рекламних заходів про перспективи та переваги сільського туризму в районі через місцеві та регіональні засоби масової інформації; облаштування й благоустрій сільських садиб, вулиць та місць відпочинку для туристів.

Серед основних проблем фінансування розвитку туристичного бізнесу на селі є: недоступність кредитних ресурсів комерційних банків через високий розмір процентної ставки та відсутності заставного майна; брак коштів

інвесторів та спонсорів через відсутність гарантій повернення вкладених ресурсів та впевненості у прибутковості заходу, зменшення обсягів державної підтримки програм щодо розвитку інфраструктури села, дефіцит власних коштів домогосподарств. Названі проблеми гальмують процес фінансування розвитку сільського туристичного бізнесу в Україні.

Для розвитку та ефективного функціонування сільського туристичного бізнесу в Україні необхідним є його своєчасне та у повному обсязі фінансування. Потенційними джерелами фінансування розвитку сільського туризму можуть бути власні кошти домогосподарств, сільських громад або сільськогосподарських підприємств, у яких одним із видів діяльності є надання послуг з туризму або які планують надавати послуги з туризму. Такими джерелами є: прибуток, кошти додаткового капіталу, амортизаційні відрахування. Але для запровадження у життя масштабних проектів щодо розвитку сільського туризму необхідні значні інвестиції, джерелами таких інвестицій виступають залучені та позикові засоби. Традиційними джерелами позикових коштів виступають кредити банків, пільговий інвестиційний податковий кредит. Доцільно також використовувати інші джерела для фінансування сільського туризму, зокрема: фінансування в рамках зарубіжних програм, фінансування з бюджету, фінансування з благодійних фондів, спонсорство (рис.2).

Рис. 2. Джерела фінансування розвитку сільського туризму в Україні (розроблено автором)

У період економічної нестабільності доцільно використовувати для фінансування розвитку туристичного бізнесу на селі нетрадиційні джерела, зокрема: кошти сільської громади або сільського громадського об'єднання. Варто створити у визначеній місцевості громадське об'єднання основною діяльністю якого була б організація відпочинку та надання послуг з «челеного» туризму, а саме: організація харчування, проведення екскурсій, забезпечення активного дозвілля туристів, облаштування місць відпочинку. Фінансування зазначених заходів слід проводити з використанням коштів власного капіталу громадського об'єднання, який буде сформований за рахунок внесків членів такого об'єднання. Також, не завадить на часі використання послуг з лізингу, лізбеку та селенгу, які дають можливість придбання та користування сучасними

основними засобами: побутової техніки, транспортних засобів, меблів. Привабливим джерелом фінансування виступає наразі, використання коштів міжнародних фондів у рамках міжнародних програм розвитку сільського туризму в Україні. Варто запровадити державні програми підтримки розвитку сільського туризму, кошти від яких будуть направлені на розвиток сільських територій та покращення інфраструктури села.

З метою своєчасного та достатнього фінансування розвитку сільського туризму доцільно використання одночасно декілька джерел фінансування, поєднуючи власні джерела з позиковими. Так, наприклад, для благоустрою сільських помешкань можна використовувати власні кошти домогосподарств та кредитні ресурси банків з метою придбання сучасної побутової техніки та меблів.

Висновки. Отже, фінансування розвитку туристичного бізнесу на селі – це реальна можливість диверсифікації сільської економіки, підтримання усталеного розвитку економіки держави, додаткове наповнення бюджету країни, збереження культурної та історичної спадщини. Це перевірений на практиці багатьох європейських країн вид сільського туристичного бізнесу, який має велику кількість переваг та можливостей для туристів, організаторів відпочинку, регіонів і держави в цілому, оскільки сприяє розвитку багатьох пов'язаних з ним галузей економіки.

У статті визначено нагальну необхідність та основні проблеми розвитку сільського туристичного бізнесу в Україні, методом спостереження та порівняння схарактеризовано чільні перспективи сільського туризму для туристів та організаторів відпочинку (сільських жителів), означено стрижневі джерела фінансування розвитку сільського туризму, провідними з яких є власні кошти домогосподарств, кредити банків, кошти інвесторів та спонсорів. Також запропоновано застосування нетрадиційних джерел, які є альтернативними щодо фінансування такого виду бізнесу, приміром: власні кошти громадського об'єднання, послуги і лізингу, лізбеку та селенгу, кошти міжнародних фондів у рамках запровадження міжнародних програм розвитку сільського туризму в Україні.

Список використаних джерел

1. Гальцова І. Зелений туризм: недоліки існуючого законодавства / І. Гальцова [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/galcova.htm
2. Малік М.Й. Сільський аграрний туризм як чинник розвитку сільських територій України / М. Й. Малік, Л.В. Забуранна // Економіка АПК: [міжнар. наук.-виробн. журнал]. -2012. - №5. - С.110-115.
3. Пітюлич М. М. Особливості функціонування сільського туризму в Україні та досвід європейських країн / М.М. Пітюлич, І.І. Михайлюк [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/pitjulych.htm.
4. Сільське господарство України: статистичний збірник [Електронний ресурс]. //Державна служба статистики України – К., 2014. – 390с. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>